

VIETNAM

KAMBODŽA

VIETNAM IN KAMBODŽA

VIETNAM

Na trinajstdnevno potovanje smo se odpravili 13. oktobra 2006.

GEOGRAFSKI POLOŽAJ IN NARAVNE ZNAČILNOSTI

Vietnam leži v Jugovzhodni Aziji, na vzhodnem robu Indokitajskega polotoka ob Južnokitajskem morju. Površje sestavljajo trije zelo različni deli: nižavje ob Rdeči reki, Amansko višavje v srednjem delu in nižavje ob ustju reke Mekong na jugu.

Podnebje je v Vietnamu monsunsko, z deževno dobo od maja do septembra in sušno dobo od decembra do aprila.

Povprečna mesečna temperatura v Hanoju je januarja 16,7 °C in junija 29,4 °C ter v Sajgonu, ki se danes imenuje Hošiminh, januarja 26,1 °C in aprila 30 °C.

KRATKA ZGODOVINA

Prvi francoski katoliški misijonarji so prišli v Vietnam v šestnajstem stoletju. Leta 1858 so Francozi na jugu Vietnama začeli ustanavljati svoj kolonialni imperij. Tri leta kasneje (1861) so osvojili Sajgon, šest let kasneje (1867) Južni Vietnam in šestnajst let kasneje (1883) še

Severni Vietnam. Po zavzetju celotnega Vietnama so Francozi leta 1887 ustanovili Indokitajsko unijo.

O vojnah, ki so sledile v Vietnamu in Kambodži, podrobneje v tem prispevku ne bomo pisali, saj je poudarek na našem potovanju v ti dve deželi.

TURIZEM

Čeprav Vietnam največkrat povezujemo z ameriško-vietnamsko vojno, je ta že precej oddaljena, medtem ko je turizem postal ena izmed glavnih gospodarskih panog. Omogočajo ga prijazni domačini, slikovita pokrajina, čudovita mestna središča z mešanico arhitekturnih slogov, pomembni kulturni spomeniki, pisane tržnice in pestra kulinarična ponudba

OSNOVNI DEMOGRAFSKI PODATKI

Po oceni iz leta 2011 je v Vietnamu na 331.689 km² površine živel 90.549.390 ljudi, povprečna poselitvena

gostota pa je bila 273 preb./km². V Sajgonu in Hanoju, dveh največjih mestih, je tedaj živel okoli 19 % prebivalstva, sicer pa delež mestnega prebivalstva znaša 32,3 %. Medtem ko je umrljivost otrok 15,8 promila, je pričakovana življenjska doba žensk, rojenih leta 2013, 80,5 leta in moških 71,3 leta.

Večinsko prebivalstvo so Vietnamci (87 %). Po mnenju etnologov so Vietnamci avstralo-malezijskega porekla, kar potrjuje njihov jezik, ki je po različnih tonih podoben kitajskemu. S 87 % so Vietnamci večinski narod. Po veroizpovedi je 45,3 % folk vere, 16,4 % budistov, 8,2 % kristjanov, 0,4 % druge vere, 0,2 % muslimanov in okoli 3,3 % verskega gibanja Cao Dai, 29,6 % prebivalcev pa ni versko opredeljenih.

Vietnam je v letu 2013 ustvaril 171,4 milijarde USD bruto domačega proizvoda, na prebivalca pa 1910,51 USD.

KAMBODŽA

GEOGRAFSKI POLOŽAJ IN NARAVNE ZNAČILNOSTI

Kambodža leži v jugovzhodni Aziji, natančneje na južnem delu Indokitajskega polotoka. Osrednji del države, kjer sta jezero Tonlé Sap in veličastni tempeljski kompleks Angkor, je obsežna ravnina. Podnebje je monsunsko, z deževno dobo od maja do novembra. Povprečna mesečna temperatura je v januarju 25,6 °C in v aprilu 29,6 °C.

KRATKA ZGODOVINA

V sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja se je v Kambodži odvijala državljanska vojna levih in desnih frakcij. Zlasti krvavo je bilo obdobje od leta 1975 do leta 1979, ko so s trdo roko vladali Rdeči (komunistični) Kmeri. Zaradi množičnih usmrtitev in lakote je v tistem času umrlo okoli 1,5 milijona ljudi.

OSNOVNI DEMOGRAFSKI PODATKI

Leta 2013 je v Kambodži na 181.040 m² površine živelo 15.136.466 ljudi, povprečna poselitvena gostota pa je znašala 83,61 preb./km². V mestih je prebivalo okoli 20 % prebivalstva. Medtem ko je v letu 2011 umrljivost otrok znašala 55,49 promila, je bila pričakovana življenjska doba žensk 62,7 leta in moških 60 let.

Prebivalcem Kambodže pravimo Kambodžani ali Kmeri, čeprav se to ime v ožjem pomenu besede nanaša le na etnične Kmere. V državi živijo tudi muslimani (Chami), Kitajci in Vietnamci, v obrobem delu gorovja tudi animistična gorska plemena.

Po veroizpovedi je 96,9 % budistov, 2 % muslimanov, 0,6 % folk vere in 0,4 % kristjanov, 0,2 % prebivalcev pa je ateistov.

Kambodža je v letu 2013 ustvarila 15,24 milijarde USD bruto domačega proizvoda, na prebivalca pa 1006,84 USD.

ODPRAVIMO SE NA PO

Na letališču v Bangkoku nismo dolgo čakali na let za Hanoi

VIETNAM

Z Brnika smo odleteli prek Dunaja do Bangkoka in od tam naprej do Hanoja, glavnega mesta Vietnama. Dvanajst ur leta in prestopanja iz enega letala v drugo je dokaj hitro minilo, saj je bila na letalih zagotovljena odlična postrežba. Stevardese so bile očarljive in prijazne, prav tako stevardi.

Naše dame so z letališča v avtobus vstopale s podarjenimi šopki orhidej, kar jim je pričaralo prijetne nasmehke na obraze. Do mesta Hanoi smo se peljali z večjim avtobusom, do hotela Thien Thai v središču mesta pa z manjšim. Povsod so nam izrekli dobrodošlico in nas pozdravljali s »sin čan« (Shin-chan). Ker pa je v tistih dneh potekala konferenca APEC, je bila v središču mesta na vsakem koraku policijska straža.

Ne da bi dolgo odlašali, smo se iz hotela Thien Thai odpravili v mesto, v katerem je veliko zelenih površin, slikovitih jezer in zanimive gradbene arhitekture, zato nismo dobili vtisa, da gre za velemesto z več kot šestimi milijoni prebivalcev. Vietnamski vodič nas je

Maketa v muzeju Maison, prej zapor, prikazuje, kako so trpinčili zapornike, večinoma obsojenih iz političnih razlogov

najprej pospremil v nekdanji zapor, sedaj muzej Maison centrale Hao Lo Prison. Gre za zapor, ki so ga zgradili Francozi v času njihove kolonialne oblasti, deloval pa je od leta 1899 do leta 1954. Zapor je bil namenjen 400 zapornikom, vendar je v njem bivalo celo do 2000 vietnamskih zapornikov in zapornic, večinoma obsojenih iz političnih razlogov. Med drugo svetovno vojno so v zapor Japonci zapirali Vietnamce, do leta 1954 pa Vietnamci ameriške vojne ujetnike. Leta 1973 so velik del zapora porušili, ostal je le manjši del kot muzej. Ob pogledu na mučilno orodje z giljotino, na temnice in na lutke, priklenjene za noge, ki prikazujejo način bivanja zapornikov z nazaj nagnjenimi pogradi, kar je onemogočalo spanec, smo

bili močno pretreseni, kako veliko trpljenje so prestajali vietnamci.

Po ogledu muzeja smo odšli k jezeru Hoan Kiem (jezero vrnjenega meča) v središču starega dela mesta, nato pa smo se sprehodili po ozkih, le nekaj metrov širokih ulicah, obdanih z večnadstropnimi hišami – večnadstropne so gradili zato, ker je bil davek odvisen od njihove spodnje površine, ne pa od višine stavbe.

Nekaj posebnega je v mestu promet z motornimi skuterji. Na prvi pogled se odvija kaotično, zato smo se bali prečkati cesto, saj pri njih ne veljajo nam znana prometna pravila, tudi pravila semaforjev ne, ko se zbere na vseh štirih straneh sto in tudi več skuterjev. Ko se prižge zelena luč, zdrvijo prek križišča kot plaz, saj so na skuterjih večinoma zaletavi mladeniči.

Ko smo opazovali domačine, smo ugotovili, da pred in med prečkanjem ceste držijo dvignjeno roko in enakomerno hodijo prek nje. Bog ne daj, da bi se ustavili ali naredili korak nazaj, saj vozniki skuterjev spretno

Na prvi pogled izgleda promet z motornimi skuterji kaotično, a do nesreč redko prihaja

ocenijo le tak način hoje ob svoji hitrosti. Zanimivo je, da je nesreč izredno malo. Na enak način, toda s strahom, je končno tudi nam uspelo prečkati cesto.

Sicer pa ulica daje vtis popolne zmešnjave, saj je na vsakem metru nekaj v gibanju. Veliko je malih trgovinic. Po vrsti prodajanih artiklov imajo ulice tudi ime. Naša pot nas je vodila do trgovine z lampijončki, glavniki itd. Ponudba je bila povsod pestra, cene za naše razmere pa nizke.

Tudi večerja v hotelu je bila za nas nenavadna: juha z zelenjavo, riba v riževi foliji, piščanec z medom, sladka solata iz kumaric in paradižnika, govedina z zelenjavo in omakami – vsega po malo. Po večerji so nam v hotelu pripravili kratek glasbeni program z igranjem na njihova tipična ljudska glasbila, ob tem pa so nam ponujali tudi spominke: lesene šatulje in raznovrstno oblikovane figure.

Ho Ši Minhov mavzolej (v ospredju sta avtorja te knjige)

V Hanoju, glavnem mestu in gospodarskem središču Vietnamera, smo ostali še en dan. Mesto leži ob desnem bregu reke Song Hong (Rdeča reka). Po mostu, speljanem prek reke, smo se zapeljali do Lang Bie (hudičeva čeljust). Med ameriško-vietnamsko vojno so Vietnamci zraven mosta zgradili večjo otroško bolnico, saj so mislili, da je ameriški bombniki ne bodo porušili, kar pa se je izkazalo za zmotno in so bila večkrat žrtvovana številna otroška življenja. Pot smo nadaljevali do znamenitega hanojskega Templja učenja angleščine, kar nakazuje veliko spoštovanje Vietnamcev do znanja tujega jezika. Nato smo obiskali katedralo sv. Jožefa, ki so jo Francozi na osnovi budističnega templja leta 1896 zgradili v neogotskem slogu. Cerkev je bila trideset let zaprta, sedaj pa je ob nedeljskih mašah polna vernikov. Sicer pa so krščansko vero, ki zaobjema 10–12 % prebivalstva, v Vietnamu prevzeli predvsem animisti s podeželja, ne pa tudi budisti.

V zvezi s pisavo je treba povedati, da so v Vietnamu do sedemnajstega stoletja uporabljali posebno, iz kitajske pisave izpeljano pisavo, ki je nastala pod vplivom francoskih misijonarjev, predvsem kasnejšega misijonarja Aleksandra Derota, ki je prebivalce učil latinice. Latinsko pisavo so uradno sprejeli leta 1910.

Obiskali smo še mavzolej Ho Ši Minha, zgrajen v letih

Ho Ši Minh je bival v tej preprosti hišici

Etnološki muzej, ki prikazuje navade in življenje štiriinpetdeset ljudskih manjšin v Vietnamu

1973–1975 po vzoru Leninovega mavzoleja v Moskvi. V notranjosti mavzoleja, obdanega z marmorjem, leži v krsti balzamirano truplo Ho Ši Minha, nad njim sta srp in kladivo, ob njem pa častna vojaška straža. Vietnamci ga častijo kot prosvetitelja in arhitekta državne neodvisnosti. Sicer pa so pod njegovim vodstvom leta 1945 sprejeli deklaracijo o samostojnem demokratičnem Vietnamu.

Ho Ši Minh je imel zelo zanimivo in pestro življenje, predvsem pa je v mladosti veliko potoval po svetu, tudi kot pomožni kuhar na ladji, ki je objadrala svet.

Sprehodili smo se tudi po parku, v katerem so Francozi na začetku dvajsetega stoletja zgradili protokolarni objekt. Vendar pa v njem Ho Ši Minh ni stanoval. Stanoval je v bližnji mali in preprosti hišici s tremi sobami, kdaj pa kdaj pa tudi v z lesenim hodnikom priključeni leseni lopi, postavljeni na kolih ob jezeru. Ob hišici sta razstavljeni dva njegova avtomobila: Peugeot 404, ki so mu ga kupili v tujini živeči Vietnamci, in Moskvič, ki so mu ga podarili Rusi. V tem parku stoji tudi Pagoda enega stebra iz enajstega stoletja, zgrajena v obliki lotosovega cveta. Obnovljena je bila leta 1955. Pagodo obiskujejo mladi pari, ki si želijo otroka, saj legenda pripoveduje, da je k pagodi hodil molit in prosit bo-

Konfucianistično svetišče literature in 15. stoletja, ki je posvečeno Konfuciju, kitajskemu filozofu (551 – 479 pr. n. št.)

ginjo usmiljenja sam kralj, ki ni imel potomcev. Ker mu je bilo v sanjah podarjeno dete na lotosu, se je poročil z mlado kmetico, ki mu je rodila sina.

Ogledali smo si še etnološki muzej, ki prikazuje navade in življenje štiriinpetdesetih ljudskih manjšin (v Vietnamu živi 13 % manjšin).

Pot smo nadaljevali do konfucianističnega svetišča literature iz petnajstega stoletja, ki je posvečeno Konfuciju (Kong Fu Zi), kitajskemu filozofu, ki je živel od leta 551 do leta 479 pred našim štetjem. V njem so shranjeni naslednji zapisi: doktoranti, vsebina konfucianizma, poezija in reševanje problemov, zabeleženih na kamnitih ploščah. Do leta 1802 je bila tu tudi prva vietnamska univerza, grajena v vietnamski verziji kitajskega sloga. V njej so mandarini od leta 1077 do leta 1779 opravljali državne izpite. Ob našem prihodu je bila tam razstava bonsajev, kar je bila prava paša za oči, cene izjemnih bonsajev pa izjemno visoke, celo do 30.000 USD. Tu je tudi velika dvorana za ceremonije,

V gledališču Water Puppet smo si ogledali zanimivo predstavo o vodnih lutkah

kjer so se nekoč klanjali Konfuciju, sedaj pa tja prihajajo študenti, ki molijo za uspeh pri izpiti. Vietnamci naj bi bili precej vraževerni: slavijo modrost (ptič feniks – ženski element), moč (zmaj – moški element) in dolgo življenje (želva). Prvi in drugi element predstavljata oba spola, ki v harmoniji ustvarjata jin in jang. Sicer pa so ti elementi pogosto vgrajeni v kulturne spomenike.

Izobrazba Vietnamcem veliko pomeni, a je plačljiva. Osnovna šola traja pet let in ni obvezna, medtem ko srednja šola traja tri leta.

Pokojnino prejema samo državni uslužbenci, pa še to majhno. Otroci imajo dolžnost preživljati ostarele starše.

Po tem ogledu smo se odpravili v malo ulično restavracijo, kjer smo si privoščili tipično vietnamsko govejo, kurjo ali ribjo juhu z rezanci, hkrati pa izvedeli, kako gospodinja juhe pripravi, da so res odlične: vstane ob polnoči in začne kuhati. Da ravno prav kosti, go-

vejega, kurjega ali ribjega mesa, ravno prav korenja, peteršilja, zelene, čebule, popra, koriandra, muškata nega oreščka itd. ter kuha ravno prav dolgo. Ko juhe postrežejo, dajo vanje sesekljano zelenjavo, kuhano v juhi, in rahlo opečene rezance. Sicer pa gre gospodinja na tržnico v popoldanskem času, kjer nakupi vse, kar bo potrebovala naslednji dan pri kuhi juhic (po polnočni uri). Povedali so nam, naj njihov odlični recept posredujemo naprej. V času vojne je bilo kuhanje juhe prepovedano, a so jo nekateri kuhali na skrivaj tudi tedaj.

Zvečer smo si v gledališču Water Puppet ogledali zanimivo predstavo o vodnih lutkah, ki so v sedemnajstih prizorih upodobile življenje kraljev, princesk, zmajev in ribičev. Dvorana je bila nabito polna.

Po krajšem večernem sprehodu po mestu, kjer so bile ulice polne življenja in vedrine, smo vstopili v dobro obiskano restavracijo, da bi se prepričali, ali znajo Vietnamci res dobro kuhati. Dobili smo pozitiven odgovor. Pa tudi kruh, kakršnega pečejo Francozi, je v Vietnamu na razpolago.

Med večerjo in po njej smo od vietnamskega vodiča

Delavci se na delo v tovarno vozijo s kolesi, ali pa hodjo peš

izvedeli veliko novega. Povedal nam je, da učitelj, ki poučuje otroke v osnovni šoli, prejme na mesec okoli 100 USD plačila, približno toliko prejme tudi delavec v čevljarški industriji, uradnik v državni upravi zasluži še enkrat toliko, delavci na naftni ploščadi pa štirikrat toliko, torej okoli 400 USD. Izvedeli smo tudi, da je od leta 1956 zemlja v zasebnih rokah. Pred tem, v času uvažanja komunizma, ko je bila zemlja v državni lasti, je vladala lakota, riž pa so morali celo uvažati. Od lastninske spremembe dalje je Vietnam drugi največji izvoznik riža na svetu. Dodal je še, da je letni prihodek male kmetije, ki poseduje približno 3000 m² zemlje in riž žanje dva do trikrat na leto, okoli 100 USD. Med rižem gojijo tudi race in krape – voda je herbicid, race pa so pesticid. Posebej dragoceno je človeško blato, ki ga skrbno hranijo za gnojenje riževih polj. Da ni raznih

V peteklosti so najprej umrle pokopavali na lastni zemlji, kar je zagotavljalo, da dediči niso prodali zemlje

okužb, čez hranjen gnoj potrosijo riževu slamo, ki jo zažgejo. Na riževih poljih so pogosto kače, tudi zelo strupene kobre, zato ugrizi niso redki. Sicer pa kače lovijo in pojedjo.

Za prehrano pridelujejo koruzo, sladki krompir, manioko, arašide in sojo. Nekateri kmetje si poiščejo še dodatno plačano delo v rokodelstvu ali komunalni, sicer pa je znano, da so Vietnamci zelo delavni. Posebej radi se pohvalijo z izredno delavnostjo žensk, ki so po delu tudi cenjene.

Izvedeli smo še, da so najprej umrle pokopavali dvakrat: najprej v zemljo, nekoč na svoji posesti, kar je zagotavljalo, da dediči niso prodali zemlje, sedaj pa na javnem pokopališču, saj so prejšnjo obliko pokopa oblasti prepovedale. Po treh letih svojci umrlega iz zemlje izkopljejo, kosti umijejo v riževem vinu, jih dajo v porcelanasto posodo in znova zakopljejo v novo hišo umrlih. Za pokop je zadolžen sin, ki mora tudi vzdrževati onemogle starše; hčer v družini vzgajajo za drugo družino, v katero se bo primožila. Za poroko si mladi že izbirajo partnerja sami, vendar imajo pri tem starši veliko besede. Poroka je velika slovesnost, ki traja tri dni. Vietnamski vodič z imenom Nam nam je povedal,

Pred plovbo po zalivu Halong smo se na eno tako razkošno ladjico povzpeli tudi mi

Preden smo odpuli po zalivu Halong so nam na ladjici postregli raznovrstne morske jedi

da je imel na poroki 600 svatov, kar naj bi bilo povsem običajno. Pred poroko mora ženin znatno obdarovati nevesto in njene starše, kar je v nekem smislu kupnina za njihovo hčer. Poročna darila, najmanj 3–10 USD in več, pa da dajo povabljenici ženinu v kuverti. Povedal nam je tudi, da so ločitve silno redke, da mladi živijo pri starših, vendar se v zadnjem času vse več selijo tudi drugam, na svoje. Dodal je še, da je dvoletna vojaščina za fante obvezna, medtem ko dekleta obiskujejo predavanja o predvojaški vzgoji.

Naslednji dan smo se odpravili do пристanišča Ho Lang, kjer smo vstopili v razkošno oblikovano leseno ladjico, da bi si med plovbo ogledali veličastno naravno stvaritev – apnenčaste otoke zaliva Halong v Tonkinškem zalivu Južnokitajskega morja. Skoraj 2000 jih je in so pod Unescovo zaščito. Med potjo, do tja je vožnje po avtocesti dobro uro, smo se ustavili v poklicni šoli za v vojni prizadeto mladino, ki stoji ob avtocesti. Preživljajo se s prijetnim bifejem, ki omogoča tudi uporabo sanitarij, hkrati pa si obiskovalci lahko ogledajo njihove delavnice in kupujejo v njihovi dobro založeni trgovini razne izdelke, tudi mojstrsko šivane – vezane izdelke, oblačila in spominke iz svile, stekla, lesa in dragih kamnov, torej tudi blago, prineseno od dru-

Med plovbo po zalivu Halong smo vstopili v kraško jamo Thien Cung Grotto s številnimi različno oblikovanimi kapniki

god. Poudariti je treba, da je v Vietnamu zaradi pretekle vojne in neočiščenih minskih polj izjemno veliko invalidov.

Ob prihodu do obale Tonkinškega zaliva se nam je razprl veličasten pogled na slikovito kraško pokrajino, zalito z morjem ter spremenjeno v slikovite in strme skalnate otoke, v višjem delu porasle s čudovitim rastlinjem; bilo naj bi jih 1960–2000, merijo pa 1553 km². Zaliv Halong je dom štirinajstih endemičnih rastlin in šestdesetih endemičnih vrst živali. Med otoki plovejo turistične ladje po vzorcih nekdanjih slikovitih galej. Na eni izmed njih smo po tej pravljici pokrajini pluli tudi mi, zaradi izjemne naravne lepote pa nam je ob tem zastajal dih.

Na enem izmed otokov smo vstopili v kraško jamo Thien Cung Grotto, v kateri so številni različno oblikovanimi kapniki, osvetljeni z lučjo – v našem prevodu jih označujejo z nebeško galerijo. Nekoč so bili ti otoki in

Vožnja med prepadnimi apnenčastimi otoki je bila pravljica

jame v njih skrivališče piratov, danes pa so izjemno dobro obiskano območje, ki ga domačini s ponudbo znajo do popolnosti tržiti turistom. S prehrano in spominki jim uspe očarati človeka tudi na ladjici. Zaradi vodnih kanalov med večjimi in manjšimi otoki, obdanih z rahlo meglico nad mirnim morjem, dobi človek občutek, da smo kot skupina sami v tej veličastni prostranosti. To doživetje se človeku vtisne v trajen spomin.

Po ogledu otočja Halong smo nadaljevali pot proti mestu Hue s 340.000 prebivalci, ki je bilo v letih 1802–1954 cesarska prestolnica. Mesto leži ob reki Huong (dišeča reka) in je še vedno verska in kulturna prestolnica Vietnama, čeprav se je vlada preselila v Hanoj.

V Hue, znan po festivalih tradicionalne vietnamske glasbe, smo vstopili v stari del mesta, obdan z novjšimi modernimi stavbami. V starem delu ali prepovedanem mestu, kjer prevladujejo stavbe, zgrajene v osemnajstem in devetnajstem stoletju, smo si najprej ogledali cesarsko trdnjavo Dai Noi, obdano s trojnim obzidjem, ki je sedaj v celoti muzej in pod zaščito Une-

sca. Trdnjava je obdana z 10 km dolgim obzidjem, ki je postavljeno po načelu gen šuja (harmonično, idealno). V notranjem obzidju je deset vrat, tudi rumena, skozi katera je vstopal v trdnjavo samo cesar. Do drugega obzidja vodijo štiri vrata, vendar so v ta del smeli vstopiti le mandarinini in seveda kraljeva družina, medtem ko je bil prostor med zunanjim in drugim obzidjem namenjen za parade ob slavnostnih dneh. Celotni kompleks trdnjave obsega 40 ha, a je bil velik del zelo poškodovan v času ofenzive Tet leta 1968.

V sredini dobro utrjene trdnjave stoji prestolna palača, v kateri sta (bila) prostora za slavljenje podobe cesarice in čaščenje duha cesarja. Prostora imata tudi gledališče in knjižnico. Stebri, postavljeni na marmornate podstavke, so iz trdega tikovega lesa, pobarvani z rdečim rastlinskim lakom in poslikani z zmaji. V palači so se dvakrat na mesec odvijali ceremoniali. Ker so objekti znotraj obzidja večinoma leseni, stoji ob vsaki stavbi velika bronasta, okoli 2 t težka posoda za vodo, namenjena za potrebe morebitnega gašenja požara.

Trdnjava Dai Noi je obdana s trojnim obzidjem in je danes muzej pod zaščito Unesca

Ko so Japonci porazili vietnamsko vojsko, je vietnamski cesar Bao Dai iz dinastije Nguyen predal svilo in meč ter se odpovedal prestolu. S tem je postal navaden državljan, navadni državljanji pa so postali tudi njegovi otroci – imel jih je trinajst. Sicer pa je v celotnem obdobju iz prepovedanega mesta Hue vladalo Vietnamu deset cesarjev.

Na osnovi ogleda Dai Noia in izrečenih besed tamkajšnjega vodnika smo spoznavali zgodovino in razkošno življenje cesarjev in cesarske družine. Kot spomin nanje ostajajo otok z divjadjo, jezero za ribolov s plavajočo galejo v obliki zmaja, ki plava med lotosi, teater, palače za konkubine, tempelj, namenjen čaščenju cesarja, grobnica, marmorni nagrobniki itd. Ob vsem tem bogastvu je četrti cesar sam sebe imenoval »skromnik«.

Ob reki Huong stojijo še drugi zgodovinski spomeniki: pagode, nekdanje cesarske palače, kraljeve grobnice in

Po reki Huong smo se do budističnega templja Thien Mu pripeljali s tem lepo oblikovanim čolnom

grobnica pomembnega meniha. Huong je res čista in dišeča reka, posebej v času cvetenja, ko po njej plavajo lističi in cvetovi ingverja in jasmína, ki opojno dehtijo. Po reki Huong smo se z večjim čolnom zapeljali do budističnega templja Thien Mu, zgrajenega v sedemnajstem stoletju. Po ogledu templja smo se napotili do cesarskega mavzoleja, kjer smo izvedeli, da je cesar Manga vladal dvajset let in da je imel poleg kraljice 500 konkubin in 142 otrok. Da si je dvignil potenco, je užival posebna zelišča kot afrodiziak, hkrati pa je zahteval, da mu vsako noč pripravijo pet konkubin. Ali jih je cesar res toliko potreboval, ne ve nihče. Sicer pa je bilo na dvoru veliko spletk za nasledstvo. Znan je njegov izrek: »Ni težko vladati ljudstvu, težko je vladati haremu!«

Ostanki nekdanjih zgradb so še vedno veličastni. O pagodi Thien Mu legenda pravi, da se je pred njeno izgradnjo leta 1061 tu spustila z neba bela žena. V bližini te pagode je postavljen 2 t težak zvon, zapuščina tretjega cesarja. Tudi pagoda Tiu Ti je nekaj posebnega. Cesar jo je postavil v spomin na svojo babico, a so jo Francozi izropali. Ostala sta palača in okoliško naselje, pa tudi nagrobnik, na katerega sta vklesana opis gradnje pagode in pesem cesarja.

Notranjost budističnega templja Thien Mu, zgrajenega v 17. stoletju

Bogato okrašena kipa cesarja Minh Manga in cesarice

Ogledali smo si tudi grobnico pomembnega meniha, pred katero je vodni bazen, kjer gojijo lotos. Iz prilike o sejalcu smo izvedeli: ko seme pade pregloboko, cvet nikoli ne zagleda svetlobe; ko pade tik pod površjem, se razcveti v čudovite cvetove; enim pa je treba pomagati, da zagledajo svetlobo in da se razvijejo v čudovit lotosov cvet.

Nato smo si ogledali grobnico, ki spominja na cesarsko hišo, dva obeliska in park, kjer je cesar Minh Manga meditiral. Cesar Minh je z gradnjo grobnice začel eno leto pred svojo smrtjo. Da bi gradnjo izpeljal, je povečal davke. Njegovo vladanje je bilo ves čas pod močnim vplivom Francozov.

Sicer pa se cesarji niso dali pokopati v pripravljene grobnice, vedoč, da bi bili po propadu njihove dinastije oropani, zato za dejanski grob večine cesarjev ne ve nihče. Izvedeli smo, da so menda tiste, ki so gradili grobove in pokopali cesarja, usmrtili, da ne bi izdali pravega groba. Strah cesarjev pred oskrunjenjem je temeljil na tem, da so jim kot umrlim položili med čeljusti diamant ter jih pokopali z obloženim zlatom in dragimi kamni.

Celoten cesarski kompleks deluje arhitekturno veličastno, bogatijo pa ga dodelana dekoracija, štukature v rdeči (barvi sreče) in zlatorumeni barvi (barvi moči) ter

Ostanki iz časa vpojskovanja z ameriškimi marinci

bogato okrašena notranjost s kipi, mozaiki, stekli in dragimi kamni.

Na hribu onkraj reke Huong je od daleč viden visok kip Bude, zgrajen v spomin na ofenzivo Tet, ko je padlo okoli 10.000 prebivalcev mesta Hue, ki so januarja 1968 pred ameriškimi marinci v mestu triindvajset dni zapored branili ulico za ulico.

Za tako zanimivo mesto, kot je Hue, bi potrebovali več kot dva dni, a vseeno smo odhajali polni vtisov o bogati zgodovini in opisih nam nedoumljivega načina življenja tamkajšnjih cesarjev.

Pot smo nadaljevali mimo gorovja Tang Sham, znane ga po skrivališčih vietnamskih gverilcev v času vojskovanja z ameriškimi marinci. Vietnamski vodič nam je povedal, da je v tem okolju še vedno veliko neočiščenih minskih polj. Ko smo zapustili majhne vasi, obdane z riževimi polji, smo prešli na vijugasto cesto, ki pelje skozi prelaz Hai Van (slonji prelaz), visok 496 m. Prelaz bi sicer lahko izpustili in se do mesta Da Nang

Pogled s prelaza Hai Van na Južnokitajsko morje

napotili skozi 6300 m dolg predor, a smo se zaradi pričakovanega razgleda s prelaza raje povzpeli nanj. Ob prihodu na prelaz se nam je odprl izjemno lep razgled na Južnokitajsko morje in slikovito cesto, ki po hribu navzdol vodi do mesta Da Nang. Pred prihodom v mesto smo se več kilometrov vozili mimo lepe, dolge in z mivko obdane morske plaže China Beach, ob kateri nastaja novo počitniško in hotelsko naselje. Prav na tej plaži so se izkrcavali prvi ameriški marinci in odhajali v boj z vietkongovci. Nedaleč stran so še vedno vidni ostanki največje ameriške letalske baze v Vietnamu.

Med vožnjo skozi mesto Da Nang smo videli, kaj vse zmore tajfun, ki je pred kratkim divjal tu naokoli. Veliko je bilo poškodovanih streh in podrtega drevja. Sicer pa je v tem okolju slabo plodna zemlja, zato je tudi skromna vegetacija.

Pot smo nadaljevali mimo marmorne gore s petimi vrhovi do marmorne vasice, znane po marmornatih iz-

delkih. Vstopili smo v delavnico, v kateri obdelujejo marmor, in tudi v trgovino, kjer prodajajo raznovrstne kamnite izdelke, zlasti majhne figure.

Med potjo do mesta Hoi An, ki šteje 121.716 prebivalcev (2012) in kamor smo prispeli že v skorajšnji temi, smo se ustavili ob tkalnici, v kateri gojijo sviloprejke in izdelujejo svilo, v trgovini tudi za prodajo, vendar je ponudba nekoliko dražja.

Naslednji dan smo preživali v središču mesta Hoi An, ki je pod Unescovo zaščito, saj je v njem očarljiva mešanica različnih arhitekturnih slogov; stavbe in ulice odražajo različne vplive, tako avtohtone kot tuje. Ker je bilo nekoč v tem kraju največje pristanišče Jugovzhodne Azije, so se v njem srečevali trgovci iz Kitajske, Japonske, Indije, Indonezije, arabskega sveta in tudi iz Evrope.

V mestu smo obiskali 400 let staro svetišče (tempelj) kitajske skupnosti Phuc Kien in dvorano, kjer so nekoč kronali cesarje. V njem arhitektura, poslikava in kipi

V mestu Hoi An smo obiskali 400 let staro svetišče kitajske skupnosti Phuc Kien

spominjajo na Kitajsko. Ogledali smo si tudi pokrit japonski most Chua Cau, ki je povezoval Kitajce, Japonce in Vietnamce. V sedemnajstem stoletju so se Japonci po ukazu japonske vlade izselili in vrnil v domovino. Japonska se je tedaj povsem zaprla, tudi z grožnjo smrtni kazni za tistega, ki bi zapustil Japonsko, kar je uničilo njihovo trgovino. Ustavili smo se še ob najstarejši, 200 let stari, dobro ohranjeni hiši, ki jo ves čas vzdržuje ista rodbina. Po vsem tem so našo pozornost pritegnile male in prikupne hiše, v katerih so večinoma trgovinice ali lokali. Tudi strehe teh hišic so nekaj posebnega; lepo so oblikovane in skrbno vzdrževane. A turističnega vrveža ni bilo kaj dosti, bolj smo čutili utrip življenja domačinov.

Vrnili smo se v Da Nang, kjer smo si ogledali tamkajšnje znamenitosti. Ko so francoski vojaki iskali klimatsko najprimernejši kraj za njihovo bivanje, so naleteli na nahajališče templjev Chamov iz časa od sedmega do trinajstega stoletja, preraščenih z drevesi. Izsledke

Na poti do delte reke Mekong smo se ustavili ob templju domačega verskega gibanja Cao Dai

iz njihove visoko razvite kulture in načina življenja smo si ogledali v muzeju, ki leži ob reki Han. V njem izstopajo raznolike hindujsko poudarjene kamnite skulpture.

Chami so živeli v harmoniji z naravo in živalmi. Povezovali so se z Indijo in Indonezijo ter poučevali hindujske misijonarje. Sicer pa gre za matriarhalno kulturo: premoženje je dedovala hčerka, zato se je ženin priselil k nevestini družini. S tujci se niso poročali.

Zvečer smo iz letališča v Da Nangu poleteli v Sajgon, ki leži v južnem delu Vietnama. S 7,955.000 prebivalci (2014) je Sajgon največje mesto v Vietnami. Ker v mestu živi dobra dva milijona neprijavljenih prebivalcev, število prebivalcev presega deset milijonov. Izvedeli smo, da v mestu uradno ni brezposelnih, ker lastno pobudo spodbuja država. Da so ljudje pri svojih opravilih bolj mobilni, uporabljajo okoli štiri milijone skuterjev.

Kot v vseh velemestih so tudi v Sajgonu problem mamil, alkohol, prostitucija in igre na srečo. Mesto ima tudi nekaj južnega navdiha. Sicer pa je Sajgon gospodarsko središče Vietnama, kjer so tudi največja tuja podjetja.

Na francosko vladavino v Vietnami spominja katedra-

Po delti reke Mekong smo se najprej zapeljali z manjšo ladjico, po ožjih kanalih delte pa s čolni za štiri osebe

Ponudbo nekega mladeniča sem z veseljem sprejel in si nadel kačo okrog vratu - okoli 2,5 m dolgega pitona

la Notre Dame, zgrajena leta 1883.

Na poti do delte reke Mekong smo se ustavili ob templju domačega verskega gibanja Cao Dai, nastalega leta 1919, uradno ustanovljenega leta 1926. Versko gibanje Cao Dai šteje okoli tri milijone vernikov in je mešanica konfucianizma, budizma in daoizma, organizacijo pa so povzeli po katoliški cerkvi. Na njihovem oltarju je zgoraj Buda, pod njim Konfucij, nato Jezus in spodaj njihov svečenik Pin.

Po delti reke Mekong smo se najprej zapeljali z manjšo ladjico, po ožjih kanalih delte pa s čolni za štiri osebe. Ustavili smo se na nekaterih večjih otokih, kjer gojijo sadje, čebelarijo, izdelujejo bombone in pripravljajo riževno žganje za ustekleničenje kač (tudi kober) in škorpionov z dodatkom nam neznane zelenjave. Na povabilo mladega prodajalca, da poskusim tako oplemeniteno žganje, se nisem odzval, odzval pa se je Mitja. Ko sem od Mitje izvedel, da je žganje dobro, le da deluje malo mastno, sem ga poskusil tudi sam. Sicer pa pravijo, da tako pripravljeno žganje oziroma vino deluje kot afrodiziak. Vendar tega z Mitjo nisva

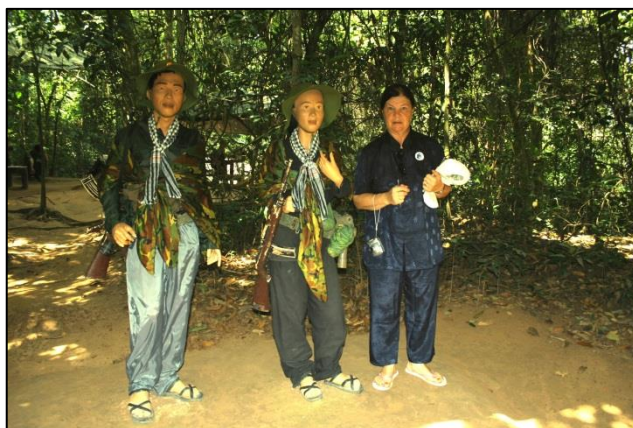

V podzemnem naselju Cu Chi, ki leži blizu Saigona, je več kot 10.000 rogov, njihova dolžina pa znaša okrog 200 km

občutila – verjetno sva popila premalo žganja. Na nekoliko večjih otokih v delti so tudi male trgovnice oziroma stojnice, na katerih prodajajo predvsem posušeno tropsko sadje in oblačila. Ob tamkajšnji stojnici mi je neki mladenič pristopil in ponudil, da mi okrog vratu nadene kačo, to je okoli 2,5 m dolgega pitona. Na ponudbo sem se z veseljem odzval. Na sopotnikovo vprašanje, kakšne površinske lastnosti ima kača, sem odgovoril, da je drsajoče gladka in mrzla, le paziti sem moral, da me ni ugriznila.

Po vrnitvi iz delte reke Mekong smo se napotili do podzemnega naselja Cu Chi, ki leži v bližini Sajgona. Cu Chi obsega več kot 10.000 rogov, njihova dolžina pa znaša okrog 200 km. Rovi so bili celo pod ameriško vojaško bazo, segajo pa do predmestja Sajgona. V njih je bilo skrivališče vietnamske vojske in civilnih prebivalcev. Ameriški vojaki so te rove imenovali »Black Echo«.

Cu Chi je bilo pravo podzemno mesto: v razširjenih in

Angelca ob dveh nagačenih borcih vietnamske vojske

poglobljenih delih rogov so bile bolnišnice, zaklonišča, spalnice, kuhinje, skladišča hrane in orožja, delavnice, pravzaprav vse, kar so Vietnamci potrebovali za življenje in bojevanje z ameriški marinci. Med drugim so v delavnicah izdelovali posebne sandale, ki so Vietnamcem omogočale prepoznavanje sledi, za nepoznavalce pa so bile zavajajoče (sandale z obrnjeno smerjo stopala). V rove je bilo več zamaskiranih vhodov in izhodov, obstajali so tudi prezračevalni jaški. Življenje v rovih je bilo zelo težko. V njih ljudi niso napadali le sovražniki, temveč tudi mravlje, strupene stonoge, pajki, kače in mrčes, zlasti komarji, ki so s piki več ljudi okužili z malarijo, ki je bila drugi najpogostejši vzrok smrti tamkajšnjih ljudi.

Vojaške sile, ki so bivale v rovih Cu Chi, so odigrale pomembno vlogo v splošni ofenzivi Tet, ki je trajala od 31. januarja do 30. avgusta 1968, ko je redna vojska Severnega Vietnoma skupaj s pripadniki Vietkonga začela z obsežnimi vojaškimi operacijami proti vojski Južnega Vietnoma, ameriški vojski in njenim zaveznikom.

Poleg Sajgona je bilo v tej ofenzivi najbolj na udaru nekdanje cesarsko mesto Hue, ki leži v severnem delu Vietnama. Vietnamsko-ameriška vojna se je začela 1. novembra 1959, trajala pa je do padca Sajgona, to je do 30. aprila 1975.

V Cu Chi smo si najprej ogledali zeleno in z drevjem poraščeno površje, ki je na marsikaterem mestu s postavljenimi lutkami oboroženih vojakov in vojakinj, bojnimi vozili, letali, težkim in lahkim orožjem spominjalo na čas pred enaintridesetimi leti, ko se je končala vojna (od časa našega prihoda v ta kraj). Po tem ogledu smo se napotili do strelišča, kjer je možno proti plačilu streljati s puško ali strojnico na okoli 50 m oddaljeno človeško maketo. Od nas se je za streljanje s strojnico odločil le naš slovenski vodnik. Ob vračanju smo z utesnjenostjo v srcu v več jaških opazovali mučilne naprave, ki so med vojno ubijale ameriške vojake. Nato smo pristopili k enemu izmed vhodov v rov. Da bi v živo doživeli plazenje v rovu, nas je vietnamski vodič povabil, naj se za njim spustimo vanj. A le trije iz naše

K pagodi Chua Vinh Nghiem v Saigonu hodijo Vietnamci ob mlaju in polni luni ter prižigajo dišeče plačke

srednje velike skupine so se odločili za ta preizkus, med njimi tudi Angelca. Po izstopu iz rova je Angelca povedala, da je bil vijugasti rov zelo ozek, zato se je skozenj težko splazila, so pa rovi dostopnejši malim in vitkim Vietnamcem. Nato smo si v muzeju ogledali razne vojne izdelke in slike, ki prikazujejo neizmerno trpljenje Vietnamcev v vojni. Rovi in vse naokrog, kar spominja na vojno, so postali priljubljena turistična atrakcija.

Ob vrnitvi v Sajgon smo si ogledali pagodo Chua Vinh Nghiem, h kateri hodijo Vietnamci ob mlaju in polni luni ter prižigajo dišeče palčke. Pred pagodo je vsakemu dana možnost, da za plačilo 5000 dongov (okoli 0,20 EUR) osvobodi ujetega ptička, kar naj bi dalo dobro karmo. Dobra karma je tudi za tistega, ki je ptička ujel, ker je drugemu omogočil dobro karmo. Ponujene priložnosti nismo zamudili, zlasti ko smo videli, kako srečni, celo s čivkanjem, so v svobodo odleteli ptički.

Ob prometni konici izгледа mesto Saigon takole

Po vsem tem smo se odpravili še na sprehod po pokriti tržnici, nato pa proti letališču, vendar smo se ujeli v prometni kaos in za las ujeli letalo za Kambodžo.

KAMBODŽA

Proti mestu Siem Reap v Kambodži smo poleteli v poznih večernih urah. Siem Reap je nekaj posebnega: šteje okoli milijon prebivalcev in ima kar 240 hotelov, medtem ko so bili za časa vladavine Pol Pota trije. Tako veliko število hotelov je povezano z veličastnim tempeljskim kompleksom Angkor, ki privlači turiste z vsega sveta. Angkor je ena izmed najimenitnejših stvaritev človeške civilizacije. Od devetega stoletja do leta 1431 je bila v tem kraju, ki obsega okoli 200 km², prestolnica kmerske države – sedaj je pod Unescovim varstvom. Da tako pomembna zgodovinska zapuščina v ruševinah ali objeta z zaraščenimi koreninami velikih dreves ne bi propadala, jo obnavljajo s finančno pomočjo večjega števila držav: Francije, Indije, Japonske,

V Angkor smo vstopili skozi peta južna vrata, pred katerim stoji 45 kamnitih sedečih kipov božanstev

V tempelj Bayon (1180-1215) je vgrajenih več kot 200 smejočih se kamnitih človeških obrazov

Švice, Združenih držav Amerike in drugih.

V omenjenem zgodovinskem kompleksu smo si najprej ogledali Angkor Thom (veliko sveto mesto), ki leži na površini 9 km². Mesto je dal postaviti sedmi cesar Jayavarman, gradilo pa ga je milijon ljudi. Bilo je največje, celo milijonsko mesto, v katerem so vladali kmerski cesarji. Zaradi njihove navzočnosti je bilo v njem več njihovih palač in templjev.

Do utrjenega cesarskega mesta, obkroženega s 100 m širokim vodnim kanalom, je vodilo pet vrat. Mi smo vstopili skozi peta južna vrata, pred katerimi stoji petinštirideset kamnitih sedečih kipov božanstev, ki podpirajo kačjo glavo s trupom, medtem ko vhodna vrata krasijo štirje kipi Bodisatve. Bodisatva je bil učenec, ki bi lahko vstopil v nirvano, a se je odločil, da bo ostal na zemlji in pomagal ljudem do razsvetljenja.

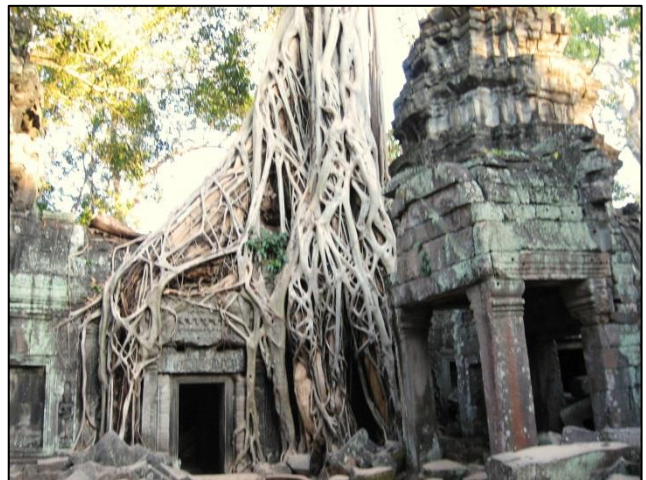
Najprej smo si ogledali tempelj Bayon (1180–1215), zgrajen iz laterita in peščenjaka. Vanj je vgrajenih več kot 200 smejočih se kamnitih človeških obrazov. Najprej so zgradili tempelj, nato pa so v kamen vklesali plitke reliefne podobe, v katerih se prepleta poudarjen budizem s hinduizmom. Vsebina teh podob iz vsakdanjega življenja se odčitava iz več kamnitih blokov.

Angkor Wat je posvečen bogu Višnuju in predstavlja največji tempeljski kompleks ter vrhunec kmerske civilizacije

O cesarski palači pravijo, da je bila v njej »gora« zlata, vendar je bila ob propadu kmerskih cesarjev izropana. Do palače vodi 350 m dolga terasa s 300 upodobljenimi, delno izklesanimi sloni, kjer so ob praznovanjih potekale javne prireditve. Palača je imela dve nadstropji, skupaj s pripadajočimi stavbami pa je merila 300 m x 600 m. Nasproti nje je bilo dvanajst stolpov za plesalke, napeljene pa so bile tudi vrvi, na katerih so izvajale akrobatski ples. Cesar je imel od 500–600 konkubin, priležnic. Od te palače sta ostala dva bazena, ki ju je cesarska družina uporabljala za umivanje. Do terase gobavega cesarja so vodili hodniki in sobe, iz katerih je bilo težko najti izhod. Njegov originalni kip se hrani v muzeju v Phnom Penhu, glavnem mestu Kambodže, medtem ko je v samem kompleksu njegov nadomestni kip.

Angkor Wat (mesto, ki je postalo pagoda) je posvečen

Tempelj Ta Prohm je zaradi delne zaraščenosti s koreninami eden izmed najbolj priljubljenih med turisti

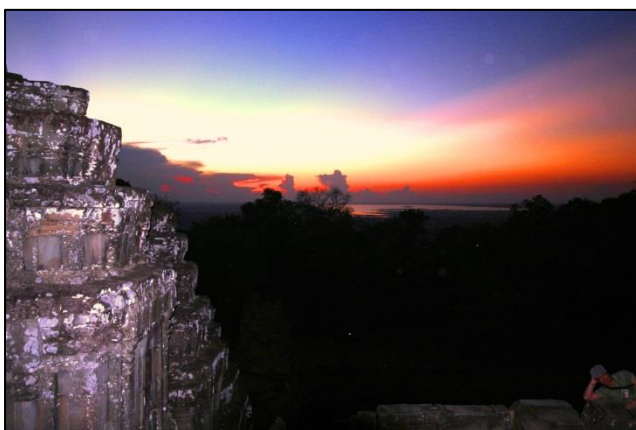
bogu Višnuju in predstavlja največji tempeljski kompleks ter vrhunec kmerske civilizacije. Angkor Wat je dal postaviti cesar Suryavarman II. Obsega 200 ha in ga je od leta 1120 do leta 1150 gradilo 380.000 delavcev. Tempeljski kompleks predstavlja mikrokozmos v hinduizmu, medtem ko jezero pred njim simbolizira oceane, ki obkrožajo zemljo, pet stolpov templja, s poudarjenim in višjim srednjim, pa tudi vrhove gore Meru, ki je bivališče hindujskih bogov. Na stenah templja je vklesanih 1800 zelo lepih boginj (devat) s šestinštridesetimi različnimi pričeskami.

V Angkor Wat so vgrajeni 10–15 t težki kamniti bloki iz laterita in peščenjaka, pripeljani z bambusovimi splavi iz 50 km oddaljenega kamnoloma. Pri transportu kamnitih blokov je sodelovalo 700 slonov. Po propadu kmerskih cesarjev so tu bivali budistični menihi, zato tempelj ni bil tako zaraščen in poškodovan kot drugi templji iz tedanjega časa.

Z Angkor Wata smo se odpeljali skozi zelo revne vasice s preprostimi vodnjaki, brez elektrike in sanitarij. Po ne

preveč dolgi vožnji smo prispeli do hindujskega templja Banteay Srey (Gospe), postavljenega v desetem stoletju. Odkrili so ga Francozi, saj je bil povsem zaraščen z džunglo. Ko smo prispeli do templja, je ob njegovem robu igral orkester invalidov, ki jih je v Kambodži izredno veliko – za devet milijonov prebivalcev so zakopali isto število min. Ker ima tempelj Banteay Srey v kamnu izredno drobne in precizno izdelane reliefe, pravijo, da jih je vezla ženska roka.

Tempelj Ta Prohm, do katerega smo prispeli po ogledu templja Banteay Srey, je eden izmed najbolj priljubljenih med turisti, saj ga še vedno prerašča džungla. Še vedno stojijo fikusi, 400 in več let stara in visoka drevesa, ki s svojimi močnimi koreninami prodirajo skozi tempeljske zidove. Ta tempelj je kmerski cesar VII. Zgradil za svojo mamo. V celotnem kompleksu tega templja je živelo 650 plesalk, 2500 uradnikov in 12.000 navadnih ljudi.

Zadnji žarki zahajajočega sonca so nam z vrha Phnom Bakheng ustvarili čudovit pogled na vode, poti in ceste ter džunglo

Za krajši čas smo se ustavili tudi pri templju Kravan, posvečenem bogu Šivi. Na prostem so ob njem ob našem prihodu pripravljali večerjo za donatorje.

Že v rahlem mraku smo se skozi džunglo vzpenjali po vijugasti poti na hrib Phnom Bakheng, na vrhu katerega stoji tempelj. V zadnjem delu smo se do njega povzpeli po strmih stopnicah, širokih komaj za pol stopala. A splačalo se je. Pogled s skrajnega vrha je bil veličasten: vode, poti in ceste ter džungla so bili čudovito osvetljeni z zadnjimi žarki zahajajočega sonca. Ker se je ob našem vračanju zaradi gostih in visokih dreves hitro stemnilo, smo hodili precej tipajoče.

Ko smo se vrnili, smo izvedeli, da je pred eno izmed naših udeleženk padla iz drevesa kača, ki je pred njenimi nogami spolzela s poti v goščavo. Od domačinov smo izvedeli, da je bil to verjetno gad. Ker po tej poti hodi v letu dni na tisoče ljudi, bi se lahko zgodilo kaj hujšega kot le presenečenje in strah.

Po ogledu templjev in drugih objektov v Angkoru smo si vzeli dalj časa za pogovor s tamkajšnjim vodičem. Po

Zvečer smo si ogledali predstavo tamkajšnjih plesov z čudovitimi gibi prstov

nekaj naših vprašanih smo mu tiho sledili, ko je govoril o grozotah vojne in trpljenju ljudi pod režimom Rdečih Kmerov, katerih vodja je bil Pol Pot. Tedaj je umrlo približno 1,5 milijona ljudi, ki so bili žrtve vojne, izčrpanosti od dela, lakote ali bolezni, več kot milijon pa jih je zbežalo v tujino.

V času vladanja Rdečih Kmerov je bila ljudem odvzeta zasebna lastnina. Živeti so morali v večjih skupinah s skupno kuhinjo, ki jim je dajala na dan dva pičila obroka hrane. Na polju so morali delati od zore do mraka, spali so lahko le šest ur. Zaprti so bili vsi samostani, šole, bolnišnice, pošte in številne druge ustanove. Intelektualci so iz dežele zbežali ali so jih pobili ali pa so morali z drugimi delati na poljih. Prepovedano se je bilo učiti in moliti, prepovedana sta bila tudi tisk in uporaba denarja. Nad učitelje so naščuvali otroke in jim dali orožje. Nihče ni bil varen.

Revolucionarni komunisti so celotno kamboško ljudstvo spremenili v neplačano delovno silo režima. Sicer pa je bil Pol Pot eden izmed najkrvoločnejših diktatorjev na svetu. Vojna in revolucija nista pustili za seboj le žrtev, temveč tudi razsuto državo. Prebivalstvo, kar ga

Na podeželju se je zbralo ob Angelci več otrok, večinoma resnih obrazov

Da, takšna so bivališča obubožanih ljudi ob jezeru Phnom Bakheng

je ostalo, je bilo neizobraženo, in to s 35 % nepismenih ljudi. Država je tako kot templji v kompleksu Angkor postala velika ruševina. Na podeželju ni bilo dovolj cest, pa tudi elektrike in vodovoda ne. Po padcu Rdečih Kmerov so leta 1979 znova odprli šole in v njih uvedli angleščino. A prepad med revnimi in bogatimi je bil še vedno izjemno globok, korupcije je bilo veliko. Plača učitelja je leta 2006 znašala 30 USD na mesec. Kmečkega prebivalstva je 80 % in mestnega 20 %, vendar se povečuje. Glavni pridelek je riž, ki je tudi glavni vir prehrane. V Kambodži je najvišja stopnja umrljivosti otrok, mlajših od pet let, v Jugovzhodni Aziji. Pomanjkljiv dostop do pitne vode in zdravstvene oskrbe je v zadnjih desetih letih glavni vzrok za visoko stopnjo umrljivosti.

Zadnji dan bivanja v Kambodži smo izkoristili za ogled preprostih naselij, v katerih smo srečali veliko radovednih in nasmejanih otrok, ter tudi za plovbo po jezeru Tonlé Sap. To je največje jezero v Kambodži, ki je v sušni dobi globoko okoli 2 m, v deževni dobi pa 10 m, s čimer doseže površino 13.000 m², kar je dobra polovica Slovenije. Ribolov na njem je pomembna gospodarska panoga, saj od njega živi več kot milijon ljudi, sicer pa je v jezeru kar 149 vrst rib. Ulovljene ribe sušijo na soncu, jih predelujejo v posebno, zelo slano pašteto; sodobneje jih predelujejo in konzervirajo v ribiški industriji. Na obali jezera smo si od blizu ogledali postopek sušenja rib: najprej so ribe očistili, jih namočili v poseben slan in zeliščen razsol, nato pa razvrstili po deskah, da jih sonce osuši. V jezeru je veliko kač, tudi strupenih. Tudi kače lovijo in jih pripravijo na podoben način kot ribe, le da jih sušijo obešene. Viseče kačje meso rdeče barve smo videli na več mestih, posušene pa tudi na policah. Povedali so nam, da so strupene kače v prehrani bolj cenjene od nestrupenih.

Na jezeru so plavajoče vasi, ki se premikajo glede na globino vode. Ko smo vstopili v eno izmed plavajočih hiš, smo postali pozorni na higieno: na enem koncu je otrok lulal v vodo, na drugem koncu si je nekdo umival

zobe, v sredini pa si je eden izmed njih z milom umival roke.

Ob drugi plavajoči hiši, ki smo jo obiskali, smo si ogledali farmo krokodilov, nastanjenih v posebnih železnih kletkah na vodi. Gre za manjšo vrsto krokodilov, ki jih hranijo z ribami. Na jezeru ne manjka niti malih restavracij in trgovin.

Blizu jezera Tonlé Sap smo obiskali še šolo za gluhone-mote otroke, kjer se najprej naučijo mednarodnega znakovnega jezika, nato pa se od šest do osem mesecev v delavnicah učijo razne obrti: slikanja, kiparstva, obdelave lesa in kamna, zlatenja manjših predmetov in posebnih vrst lakiranja. Po pridobitvi ustreznega znanja se lahko zaposlijo v umetniških delavnicah ali pa dobijo delo pri obnovah templjev. Poleg obrtnih delavnic je ob šoli tudi trgovina, v kateri prodajajo njihove izdelke. Po obisku šole za gluhone-mote otroke smo se ustavili pri templju Vanta Traj, ki je bil zgrajen v devetem stoletju, pri tri stoletja mlajšem budističnem samostanu in pri osnovni šoli. Tempelj je značilen po tem, da simbolizira sodnika, pred katerega mora priti tisti, ki je osumljen kraje, a to taji, mora pa prisesti. Ljudje, ki se počutijo

Blizu jezera Tonle Sap smo obiskali gluhone-mote otroke, kjer se naučijo mednarodnega znakovnega jezika, nato pa se v delavnicah učijo razne obrti: slikanja, kiparstva, obdelave lesa in kamna

krive, se templja izogibajo. Poleg samostana je pokopališče za menihe: 20 % jih pokopljejo, 80 % pa sežgejo. Pred šolo smo izvedeli, da je pouk v osnovni šoli brezplačen, starši morajo nabaviti le uniforme in šolske potrebščine. Z zanimanjem smo opazovali tudi presajanje riževih sadik na riževa polja.

Po vrnitvi v hotel smo si vzeli krajši oddih, tudi s plavanjem v prijetno ohlajenem bazenu. Nekaj ur kasneje smo poleteli iz Siem Reapa prek Bangkoka in Dunaja na Brnik.

Ko smo prispeli domov, je naše življenje začelo teči po ustaljenih tirih, toda obogateno z novimi spoznanji iz nedavno prehojenega sveta.